

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ MİLLETLERARASI SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ

Sofya
21-23 Nisan 2000

Editor
Ali Çaksu

Önsöz
Ekmeleddin İhsanoğlu

PC/1 – 2002/1

İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizisi
Seri No:8

ISBN= 92-9063-108-2 (Türkçe edisyon için)
ISBN= 92-9063-109-0 (Yabancı dil edisyon için)
ISBN= 92-9063-110-4 (Set)

İslâm Konferansı Teşkilâtı (İKT)
İslâm Tarih, Satiat ve Kültür
Araştırma Merkezi (İRCİCA)

Adres:
Barbaros Bulvarı
Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
Beşiktaş

Posta Adresi:
P.K. 24, 80692 Beşiktaş İstanbul – Türkiye

Tel: 0212 259 17 42
Faks: 0212 258 43 65
E-posta: ircica@superonline.com
Vcb-sitesi: <http://i/ircica.org>

Sayfa Düzeni ve Dizgi: Acar Taşlak
Kapak: Hatice Polat
Basıldığı yer: Yıldız Matbaacılık, Yayıncılık ve Ticaret A.Ş., 2002, İstanbul

İRCİCA KÜTÜPHANESİ KATALOG FİŞİ

Balkanlar' da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu
(21- 23 Nisan 2000: Sofya)
Balkanlar' da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu
Tebliğleri ! editor Ali Çaksu; önsöz Ekmeleddin İhsanoğlu.-
İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merckzi, 2002.

X, 447s.: res., hrt.; 24sım.- (İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak
ve İncelemeleri Dizisi Seri No:8)

ISBN: 92-9063-109-0
1. Medeniyet, İslâm - Balkan Ülkeleri 2. Medeniyet, Türk -
Balkan Ülkeleri, I. K.a. II. Çaksu, Ali (ed.) III. İhsanoğlu,
Ekmeleddin (önsöz) IV. (Seri)

949

BULGARİSTAN'DA MENZİL TEŞKİLÂTİ VE YÖRE HALKI İLE MÜNASEBETİ

Mücteba İlgürel

Biz burada Osmanlı hakimiyetindeki Bulgaristan'da fazlaca kullanılan güzergâhta, tespit edilen menzil yerlerinin yöre halkı ile ilişkilerini ortaya koymaya çalışacağız. Yöre halkının bu ilişkilerden doğan yararları da buradaki konumuzu teşkil etmektedir. Bundan başka menzil teşkilâtı kurulurken halkın incinmemesi hususunda devletin titiz davranması ve görevlileri daima uyarması da burada belgeleriyle açıklanacaktır. İmparatorluk vatandaşları arasında Müslim - gayri-Müslim ayrımı yapılmadığı da bu sınırlı araştırmada açıklanacaktır.

Menzil genel olarak konak yeri manasını taşımaktadır. Bu kelime Osmanlı Devleti'nde askerî, idarî ve malî terimler arasında anılmaktadır. Ordunun veya görevli bir topluluğun ilk çıkış noktasından itibaren takriben bir günlük yürüyüşte ulaştığı yer menzildir. Ordu veya görevli topluluk varış noktasına kadar menzilleri aşarak hedefine ulaşır. Önceden tespit edilmiş bu menziller uzun süre kullanılmıştır. Güzergâh üzerindeki menzillere yakın şehir, kasaba ve köy sakinleri, askerın işesini imkânları nispetinde bu menzillerde depolanmak üzere teslim etmekle görevli idi. Tabiatıyla bu teslimat görevlilere bedeli karşılığında yapılyordu. Yani buna basit bir alış-veriş demek mümkündür.

Menziller işenin tüketildiği yerler olarak düşünölmekle beraber, aynı zamanda konaklama yerleriydi de. Asker menzilde istirahat eder, güç toplardı. Burada önemle belirtilmesi gereken bir husus da atların beslenmesidir. Hareketten önce ordunun yiyecek ve yem olarak ihtiyacı un, ekmek, arpa, koyun, yağ, bal, ot, saman ve odun miktarı tespit edilir, sonra da güzergâhtaki kadırlara bildirilirdi. Menzillerde ordunun işesi için hazırlanan erzak hakkında kullanılan nüzül, askerî-malî bir terim olup avâriz vergisinin XVI. yüzyılda nakite dönüşmüş halidir. Sefer öncesinde genellikle un ve arpa olarak halktan talep edilirdi. Güzergâhtan uzak yerlerde avâriz haline gelmiştir. Nüzül eminleri para ile satın alınan un ve arpanın menzilde hazır bulunmasına nezaret ederdi. Gerektiğinde halk da nakil ve teslim işinde görevli addedilirdi.¹

¹ Lütfi Gücer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, 69. v.d.; Ayrıca bk. Hans Georg Majer, "17. Yüzyılın Sonlarında Avusturya ve Osmanlı Ordularının Seferlerdeki Lojistik Sorunları", *Osmanlı Araştırmaları II*, İstanbul 1981, 185-194; M. Yaşar Ertaş, "Osmanlı Devleti'nde Sefer Organizasyonu", *Osmanlı 6 Teşkilât*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, 590-597; nüzülün tarihi seyri hakkında bk. Bruce Mc Gowan, "Osmanlı Avarız-Nüzül Teşekkülü 1600-1870", *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, Ankara 1981, 1327-1331.

Hububatın kanunî bedeli demek olan sürsata gelince, sürsat emirlerinde menzile teslim edilen zahirenin mutlaka satın alınacağı işaret edilmiştir. Bu sûretle reâyânın imkânları genişlemiştir. Neticede üretimin artması teşvik edilmiş oluyordu. Bu hal köylünün hayat şartlarının iyileşmesi demekti. Tabiatıyla Osmanlı ordusunun savaş gücünün arttığını da ifade etmemiz gerekir. Sürsat mükellefiyeti, mutlak bir mükellefiyet olmayıp bedeli (ıvazı) bulunan karşılıklı alışveriş idi. Yani devletin tespit ettiği bedeller mukabilinde gerçekleştirilen amme hizmetinden başka bir şey değildi.²

Menzil teşkilâtının hukukî yönü de bulunuyordu. Bu "Kanûn fi tedbir-i menzil" olarak ifade edilmiştir. Buna göre, menzilleri teftişe giden serdar, emrindeki görevlileri üç bölük halinde düzenlerdi. Birinci bölük menzilin durumunu teftiş etmekle görevli idi. Serdar ile birlikte menzilde ikinci bölük kalırdı. Üçüncü bölük müteakip konağı teftiş için giderdi. Bu bölük yolun durumunu, yol üzerinde orman olup olmadığını ve menzilin ot ve su durumunu tespit ve serdara bildirmekle görevli idi. Her menzilde gerekirse iki dîvan kurulabilirdi.³

Buldukları güzergâh üzerindeki merkez veya bölgelerin kapasitesine göre menzillerin üretebileceği zahire önceden biliniyordu. Bu yüzden miktar İstanbul'dan da tayin edilebiliyordu. Bu işle meşgul nüzûl emini, bölgenin iklim şartlarına ve ziraat kabiliyetine vakıf olarak önceden hazırlıklı bulunmak zorunda idi. Kısacası harbe hazırlık emirleri verilirken her kazanın, bedeli karşılığında katkısı zaten devlet tarafından biliniyordu. Bu bilgilerin ışığı altında sürsatın çeşitleri dengeli bir şekilde depolanıyordu. Bu iş görevliler tarafından mutlaka yerine getirilirdi. Askerin sayısı arttıkça ihtiyacın da artması üzerine, uzak mesafelerden menzillere iâşe taşınması da gerçekleşirdi.

İâşenin taşınması görevi kaza halkının mesuliyetinde idi. Nüzûl emrini alan kadı, sürsatı (zahire v.s.), temin etmekle mükellef olduğu hayvanlara yükler ve bizzat kervanın başında bulunarak menzile teslim ederdi. Nüzûl emini de teslim aldığına dair bir tezkireyi kadıya verirdi. Ayrıca işlemin tamamlandığına dair bir temessük makbuz da mevkufat emini tarafından verilirirdi.⁴ Bu işlemlerin zor şartlar altında yapılabilirdiği yıllar da oluyordu. Yetersiz ürün alındığı yıllar, sefer de varsa, sıkıntının İstanbul'da dahi hissedildiği vaki idi. Meselâ Kanunî'nin

² Lütfi Gücer, *aynı eser*, 103 v.d.; Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-Beyân fî Kavanin-i Âl-i Osmân*. (haz. Sevim İlğürel), Ankara 1998, 100, 181; M.Yaşar Ertaş, "... Sefer Organizasyonu".

³ Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-Beyân...*, 176, 181.

⁴ Lütfi Gücer, *aynı eser*, 97-98. Sürsat hakkında bk. 99-114.

Szigetvar seferi için Rumeli'ye fazla menzilci gönderilip geniş bir alanda zahire toplanma işi gerçekleştirilmişti.⁵

Buraya kadar verdiğimiz genel mahiyetteki bilgilere ilâve olarak menzilhâneler (konak yerleri) ve görevliler hakkında da bazı bilgiler vermekte yarar var. Menzilhâneler ordu iaşesinin temininde kullanıldığı gibi ticarî nakliyat ve özel haberleşmede de kullanılırdı. İmparatorlukta Rumeli ve Anadolu'da menzilhâneler zinciri (güzergâh) üçer kola ayrılmakta olup bunlar Sağ, Sol ve Orta Kollar olarak sınıflandırılmıştır. Konumuzu yakından ilgilendiren Rumeli'de ise genel olarak Sağ Kol, İstanbul, Kırklareli, Aydos, Prevadi, Babadağ, İsakçı, Akkerman ve Özi'ye; Orta Kol, İstanbul, Silivri, Çorlu, Edirne, Filibe, Sofya ve Belgrad'a; Sol Kol, İstanbul, Silivri, Tekirdağ, Gelibolu, Keşan, Gümülcine, Selânik ve Yenişehir'e gitmekteydi. Bu merkezler belli başlı güzergâh mahalleri idi. Menzilhânelerin tespit ve kuruluş tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu tesislerin yıllar içinde birer birer kurulduğu söylenebilir.⁶

Menzil görevlileri bir yıl için tayin olunurdu. Bu görevliler Menzil kethüdası, Ahur kethüdası, Odacı, Sürücü ve Menzilkeş diye adlandırılan menzil çevresindeki bir köy veya kasaba ahalisinden müteşekkil hizmetliler grubundan oluşmaktaydı. Menzilin bütün faaliyetlerinden mesul menzil eminleri bir yıllığına kaza ayarı, kadısı veya naibinin teklifi ve devletin tasdiki ile tayin edilirdi. Görevlerini başarı ile ifâ eden menzil eminleri müteakip yıl yeniden tayin olunabilirdi.⁷

Menzilhâne denilen merkezî yerler hükümetçe yaptırılırdı. Bu menzilhânelerin civarında topraklar bulunur ve görevliler tarafından işlenebilirdi. Menziller sınırları içinde bulundurdıkları kazanın kadıları, naipleri ve

⁵ Bk. Zeki Arıkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, 288; Mustafa Akdağ, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişaf Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti", *Belleten*, XIX/55, 397.

⁶ Geniş bilgi için bk. Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Teşkilâtı Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Osmanlı Araştırmaları II*, İstanbul 1981, 123-132; C.J. Heywood, "Some Turkish Archival Sources for the History of the Menzilhâne Network in Rumeli during the Eighteenth Century", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, IV-V, İstanbul 1976-1977, 39-55; Aynı müellif, "The Ottoman Menzilhâne and Ulak System in Rumeli in the 18th Century", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1071-1920* (I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri, 11-13 Temmuz 1977), Ankara 1980, 179-186. Sayın Prof. Dr. Nezih Aykut yayınladığı bir makalede ("IV. Murad'ın Revan Seferi Menzilhâneleri", *Tarih Dergisi*, Sayı 34, 183-246) menzilhânelerin nuhteviyatını anlatırken, eserin içinde bulunan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın "Nemçe Seferi Menzilhâneleri"ne de temas etmiştir (bk. 194-197). Menzilhânelerin teferruatlı listesi için bu makaleye bakılabilir.

⁷ Yusuf Halaçoğlu, *aynı makale*, 125-126; Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-Beyan ...*, Dizin.

muhtesipleri tarafından teftiş edilirdi. Menzillerin malî sorumluluğu Defterdarlığa bağlı Mevkufat Kalemi bünyesinde kurulmuş olan Menzil Halifelğine âitti.⁸

Bu mevzii çalışmada ele alınan hat, Bulgaristan'ı kateden güzergâhtan en çok kullanılan ve Orta Kol olarak adlandırılan Edirne-Sofya arasındaki hattır. Bu güzergâhta gidiş ve dönüş konakları genel olarak farklı yerlerde kurulmuştur. Bunun sebebi hiç şüphesiz ihtiyaç maddelerinin daha kolay temini ve satın alınabilmesidir. Bu sûretle kazançtan sağlanan imkânlar sağlıklı bir şekilde dağılmış da oluyordu. Burada Edirne-Sofya arasındaki gidiş ve dönüş konaklarını göstermekte yarar bulunmaktadır.⁹

Edirne-Sofya

Karye-i Hisarlı Konağı
Sazlı Dere Konağı
Kara Göçeri-oğlu Konağı
Çayır Altunlu Konağı
Hisarlık Konağı
Köpes Konağı
Filibe Konağı
Celic Konağı
Tatarpazarcığı Konağı
Akıncı Karyesi önünde Köprü Konağı
Akıncı Karyesi önünde Birader Derbendi
Konağı
İhtiman Ovası Konağı
Kadıasker Deresi Konağı
Sofya Konağı

Sofya-Edirne

Derbend Karyesi Konağı
Şehirköyü Konağı
Tekür Pınarı Konağı
Karye-i Tblis Konağı
Karye-i Hacı Kurban Konağı
İhtiman Ovası Konağı
Akıncı Karyesi Konağı
Karye-i Cılbıh Konağı
Filibe Konağı
Kabalu Karyesi Konağı
Semizce Karyesi Konağı
Nefs-i Çirmen Konağı
Edirne

Belgrad'ın fethedildiği (1521) Kanunî'nin ilk seferinin (ilk Engürüs seferi) plânlanmasından sonra Sofya, Semendre, Alacahisar ve Vidin reâyâsından 10.000 araba un ve arpa satın alınmıştır. Nakliye ücretleri dahi plânlanarak Hazine-i Âmire'den defterdar tarafından reâyâyâ ödenmiştir.¹⁰

Kanunî'nin Szigetvar seferi 1 Mayıs 1566 (11 Şevval 973) tarihinde başlamış ve ordu 5 Mayıs 1566'da Edirne'ye ulaşmıştır. Edirne'den Zağra ve Hasköy kadınlarına yazılmış olan hükümlerde 30.000 akçelik ekmek, arpa, odun,

⁸ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, 357, 360, 372.

⁹ Feridun Ahmed Bey, *Münşeati's-selâtin*, I, İstanbul 1274, 507, 514-515.

¹⁰ Bostan, *Süleymannâme*'den (TSMK, Revan 1286) naklen Hüseyin Gazi Yurdaydın, *Kanunî'nin Cülûsu ve İlk Seferleri*, Ankara 1961, 25 v.d.

bal, yağ ve peynirin halktan satın alınması emredilmektedir. Hükümde “zehâir” ve “mekûlât” olarak adlandırılan bu iâşe maddelerinin Güllük menzinde depolanması istenmektedir.¹¹

Aynı tarihte Edirne'den Sofya'ya kadar olan yolun Sağ Kol'unda olan kadılara gönderilen hükümlerle ekmek, bal, yağ, peynir ve koyun satın alınması istenmiştir. Bu yüzden her bir madde için 10.000 akçe tahsis edilmiştir.¹²

Bu seferde, muhtemelen ordu Edirne'den ayrıldıktan sonra 11 Mayıs 1566'da (21 Şevval 973) Eski Zağra ve Yeni Zağra ile Çırpan ve İzladı'den Sofya'ya kadar olan kazaların toprak kadılarına hükümler yazılmıştır. Bu hükümlerde yukarıda ifade olunduğu gibi “zehâir” ve “mekûlât” ısmarlanmıştır. Buna göre her konakta 10 ve 15 bin akçelik iâşe maddelerinin depolanması istenmiştir.¹³

Ordu Sofya'ya doğru ilerlerken 17 Mayıs 1566'da (27 Şevval 973) Filibe kadısına bir hüküm gönderilmiştir. Anlaşıldığına göre bu ikinci hükümdür. Daha geniş çapta iâşe talep edilmektedir. Her konağa kırkar ellişer bin akçe gönderilmiştir. Filibe kadısına yardımcı olması için Akçe Kızanlık kadısı tayin olunmuştur.¹⁴

Devletin halkını himaye edici tedbirlerine âit değişik bir örnek şöyledir: Osmanlı Devleti Kıbrıs seferi için yoğun bir faaliyet içine girmişken (1570), Avusturya'nın sınırda asker topladığı istihbar edilmişti. Budin beylerbeyinin İstanbul'a gönderdiği bu haberler ve yardım talebi üzerine hükümet, Kırım Hanı Devlet Giray'ı Budin'e yardımla görevlendirdi. Han ise oğlu Mehmet Giray'ın emrine 5000 asker vererek Budin'in yardımına gönderdi. Tatar ordusunun geçeceği güzergâh üzerinde bulunan Akkirman, Silistre, Niğbolu ve Vidin beylerine gönderilen emirlerle reâyâyâ zarar verilmemesi hususunda dikkatli davranılması istenmiştir. Önemle uyulması gereken bir husus da Tatar askerinin “akçalarıyla zahireleri tedarükünde gereği gibi muavenet ve müzaheret”

¹¹ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), *MD* (Mühimme Defteri), 5, Ankara 1994, s. 558, h.1536.

¹² BOA, *MD*, 5, s. 560, h. 1514.

¹³ BOA, *MD*, 5, s. 375, H. 1591. Ordu Sofya'ya yaklaşırken Belgrad güzergâhından sağ ve sol kollarında mevcut kadılara da hükümler gönderilip “akçe ile kifayet miktarı zahire” satın alınması emredilmiştir. İ.H. Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I, 373.

¹⁴ BOA, *MD*, 5, s. 591, h. 1632. İstanbul'dan hareket eden ordunun Edirne'ye varışı ile oradan Sofya'ya hareketi, Bulgaristan'da kat edilen güzergâh üzerindeki konak yerleri, konaklama müddeti ve diğer bilgiler için bk. Mustafa Selânikî Efendi, *Tarih-i Seldnikî*, I, İstanbul 1989, 14-18.

edilmesidir.¹⁵ Buradaki bilgilerden devletin, halkın incinmemesi için ne kadar hassas davrandığı anlaşılmaktadır.

Buraya kadar incelediğimiz örneklerden farklı bir menzil kurma örneğini aşağıda bulabiliriz: Macaristan'ın elden çıkması (1686) ile peşpeşe gelen hezimetler ve nihayet Eğri kalesinin Avusturya'nın eline geçmesi (1688) üzerine sefer ihtimali belirmişti. Sadrazam Mustafa Paşa derhal hazırlıklara girişti. Edirne'den Sofya menziline varıncaya kadar, güzergâhtaki menzillerde zahire depolanması için Şikk-ı Evvel Defterdarı Küçük Mehmed Paşa görevlendirildi. Defterdar Paşa Nüzûl Emini Uzun Mehmed Usta'ya 30 yük akçe teslim ederek gönderdi. Uzun Mehmed Ağa bu para ile narh-ı cârî üzere Bulgaristan reâyâsından zahire almak için hareket etti.¹⁶

Askerin yürüyüşünde ve menzillerdeki konaklamalar sırasında, reâyânın malına ve canına zarar gelmemesi hususunda azamî dikkat sarf olunurdu. II. Mustafa'nın ilk Avusturya seferi (1695) sırasında ordu Bulgaristan topraklarında konaklama sırasında iken vuku bulan bir hadise buna örnektir. Padişahın bizzat şahit olduğu hadise de, bir sipahi atını buğday tarlasında otlatıyordu. II. Mustafa sipahiye çok sinirlenmiş "ibret-i âlem" için cezalandırılmasını emretmiştir.¹⁷

Burada son olarak, bahsedilen hükümlerden tamamen farklı bir hükme temas etmekte yarar var. 10 Temmuz 1568 (15 Muharrem 976) tarihli bu hüküm, Selânik, Sofya, Zağra ve Silistre bölgelerinde fesat ve şenaat üzere olan suçluların yakalanıp cezalandırılması hakkındadır. Mahallî kadılara yazılan hükümlerde suçluların takibi sırasında kendi halinde olan halka herhangi bir bahane ile zulmedilmemesi özellikle belirtilmiştir.¹⁸

Sonuç olarak, bu mevzii araştırmada menzil teşkilâtının kuruluşu, görevlileri, işleyiş tarzı, halkla teması, iaşenin temini ve bu iş için İstanbul'dan gönderilen meblağ ve ödenmesine kadar her türlü bilgi ortaya kondu. İaşenin halktan satın alındıktan sonra konaklama yerine taşınması, depolanması ve korunması hakkında bilgiler verilmeye çalışıldı. Bazı kaynaklar menzillerde depolanan iâşeyi genelde sefer mühimmatı olarak göstermektedir. Sefer

¹⁵ BOA, MD, 12/1, Ankara 1996, s. 11, h. C. 8.

¹⁶ Üsküdarî Abdullah b. İbrahim, *Vâkıat-ı Rüzmerre*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1225, c.I, s. 7.

¹⁷ Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, Süleymaniye Ktp. Veliyüddin Ef. Nr. 2369, 217b. Eserin devamında Bulgaristan'daki menziller hakkında geniş bilgi bulunmaktadır. Bk. 217b-222a.

¹⁸ BOA, MD, 7, İstanbul 1998-1999, s. 261-262, h. 1721.

mühimmatı esasta zahiredir. Bu ifade "... biri şâir ve biri dakik ve biri aġnâm olmaġla ..." diye sınıflandırılmıştır.

Yürüyüş halindeki bir ordunun saġlıklı beslenmesi menzil teşkilâtının iyi işlemesine baġlı idi. Hiç şüphesiz bu da galibiyete zemin hazırlayabilirdi. Bu yüzden imparatorluk menzil teşkilâtına büyük önem vermiştir. Menzil teşkilâtı uygulamalarında halkın zarar görmemesine azamî dikkat sarf ediliyordu. Ancak halkın herhangi bir şekilde incinmemesi zaten devletin kendine has politikası idi. Menzil teşkilâtı uzun yıllar yürütüldü. Bu, devletin organizasyon kabiliyetini gösteriyordu.

Öte yandan, Anadolu'da Celâlî isyanlarının kesif bir hal aldığı devirlerde, halkın perişan olması, aç kalması ve canının dahi tehlikeye girmesi isyancıların baskısı yüzündendi. Zira Celâlîler halkın tarlasından kaldırdığı ürününe el koyuyor, yağmalıyordu. Aksi takdirde halkın canı tehlikeye girebilirdi. Bu yüzden halk celâ-yi vatan etmek zorunda kalıyordu. Halktan destek bulamayan veya savunma ile karşılaşan Celâlîler asker karşısında mağlup oldular. İmparatorluk ordusu ise halkın ürünü varsa narh-ı carî üzerinden satın alıyordu. Bu bir çeşit ticaret olup halkın refahına katkıda bulunuyordu. Böylece üretim de artıyordu.

İmparatorluk müesseselerinde başlayan bozulmalar menzil teşkilâtını da etkiledi. Menzillerin sayısı itibarıyla eksik kurulması, depolamanın tam yapılamayışı ve tahsisat yokluġu teşkilâtın geleceğini etkiledi. Son zamanlarda yürüyüş esnasında kanunlar hilafına halktan parasız zahire talebi, yük ve binek hayvanlarının ekili arazide otlatılması, program dışı konaklama ve güzergâh dışına sapılması olaġan hadiseler haline gelmişti. Sürsat bedellerinin gecikerek ödenmesi veya senet verilmeye başlanması teşkilâtın bozulmaya başladığına işaret ediyordu.